

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Кучеренко О.В.

студентка,

Науковий керівник: Сапіга С.В.

кандидат педагогічних наук,

Київський університет імені Бориса Грінченка

БУЛІНГ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ. ЯК З НИМ БОРОТИСЯ

У сучасному світі все більшого розголосу і поширення набуває проблема цькування і фізичного насильства у школі, яку зараз називають одним словом – булінг. Наразі все частіше на просторах інтернету можна знайти відео, чи фото, які опублікували підлітки, зі сценами знущання, приниження та побиття однолітків. Така небезпечна поведінка становить неабияку загрозу для соціалізації та здорового розвитку сучасного підростаючого покоління.

Що ж таке булінг? **Булінг** (від англ. *to bull* – переслідувати) – це агресивна свідомо поведінка однієї дитини (або групи) стосовно іншої, що супроводжується регулярним фізичним і психологічним тиском та є гострою проблемою сучасності.

Підлітковий вік, у якому застосовуються найагресивніші форми булінгу, – найскладніший вік, але, водночас, найважливіший період для формування особистості. Діти у цьому віці надзвичайно емоційні, а тому – різкі. Через це їм властива схильність до різких кроків та крайнощів – у тому числі й до жорстокості – психологічного та фізичного насилля щодо членів власних колективів. Проблема полягає у тому, що прийнятність насилля у дитячому віці – як засобу вирішення проблеми – переростає у прийняття його як норми у дорослому житті. А відповідно дискримінація серед дітей трансформується у різні форми переслідування людей у дорослому віці.

Одна із складових булінгу – це його повторюваність. Тобто, ці знущання не є одноразовими, а системними. Окрім того, що дитина піддається знущанням та побоям, немало важливим фактором є те, що вона постійно знаходиться під психологічним напруженням, що також негативно впливає на її світосприйняття. Якщо дитина тривалий час перебуває у статусі «жертви», то це може сформувати у неї думку, що це прийнятна ситуація і вона є нормою.

В Україні активно вибудовується система протидії цькуванню серед дітей. Благодійні організації такі як: Благодійний фонд «Kiddo», український фонд «Благополуччя дітей», Жіночій Консорціум України, допомагають жертвам булінгу боротися з проблемою. UNICEF та Український інститут дослідження екстремізму досліджують проблему булінгу, полегшуючи боротьбу з ним. У 2019 році набув чинності закон : Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». За цим законом, булер буде притягнутий до відповідальності, у вигляді штрафів. Також закон передбачає обов'язкове проведення в загальноосвітніх закладах консультацій батьків, дітей, вчителів щодо булінгу [2].

Булінг присутній в усіх сферах діяльності, тому існує досить велика кількість форм цькування. У булінгу присутня певна структура, вона складається з трьох компонентів: булер, жертва і спостерігачі. Булерами як правило виступають діти, що мають риси характеру нарциса. Основна особливість нарциса – прагнення до влади, самоствердження за рахунок інших.

Психологи виділяють такі типові риси булера: такі діти впевнені, що якщо вони підпорядкують собі всіх однокласників, їм буде легше домогтися бажаного: хочуть бути в центрі уваги; вважають себе вище жертви; якщо ці діти не є лідерами класу, то прагнуть стати ними. Найбільша група дітей, які беруть участь у цькуванні – спостерігачі. Вони виступають основною масою шкільного булінгу в класі. Не зважаючи на пасивну роль, спостерігачі є важливим елементом булінгу. Адже саме щодо них спрямований інформаційний ефект від процесу насилля. Практично, цькування можна вважати прототерористичним актом, у якому головна ціль – не лише здійснення агресії щодо жертви. Його ціллю є й залякування інших, з метою стимулювати або до

активнішої підтримки булера (трансформація у послідовників), або – призвести до усвідомлення власної невливовості спостерігача (пасивного сприйняття реальності) та прийняття ним правил гри, яку нав’язує переслідувач [1, с. 42].

Основна проблема жертви – це формування заниженої самооцінки, або ж загострення уже сформованої заниженої самооцінки. Не завжди низька самооцінка призводить до того, що людина знаходиться на найнижчих щаблях людської ієрархії. Навпаки – для окремих осіб це може стати викликом, що може призвести до певних досягнень в різних сферах. Як правило, жертви шкільного насилля (особливо, якщо це має системний характер) стають тривожними, нещасливими дорослими, з постійними проблемами щодо впевненості в собі.

Жертви та свідки булінгу часто стають екстерналами – людьми, які залежать від думки інших, неспроможні позиціонувати свої інтереси та завжди займають позицію підкорення. Ця модель поведінки закладається у дитячому віці і без корекції може призвести до пасивності та неартикульованості інтересів уже дорослої людини [1, с. 38].

Спостерігачі ззовні пасивно сприймають прояви булінгу у своєму колективі. Однак, на психологічному рівні вони через себе проводять те, що відбувається у школі. У них також присутній страх (стати жертвою), вони можуть переживати через власну безпорадність (не можуть зупинити насилля), а також – звинувачувати себе у тому, що вони або приєдналися до переслідувача, або – не намагалися зупинити його. У більшості випадків діти усвідомлюють, що найкращий шлях у системі самозбереження – це підтримати сильного булера, особливо під загрозою стати наступною «жертвою».

Їх може переслідувати почуття провини через те, що не відстоюють чужі інтереси, що не заступаються за дітей, яких принижують, через те, що вони підтримують кривдника. Але почуття провини у них присутнє не довго, поступово, діти стають цинічними і безжальними до жертв. Спостерігачами найчастіше є діти, які бояться бути на місці жертви; які не бажають виділятися з натовпу однокласників; діти, які раніше піддавалися насильству, бажають відігратися за свої приниження.

Завдання будь-якого суспільства, особливо якщо це стосується захисту прав дитини та формування майбутньої системи цінностей, – зменшити і кількість, і гостроту всіх крайнощів та активно сприяти дитячому колективу ефективно пройти процес формування як індивідуальних «я», так і групових «ми». І в результаті контрольованої соціалізації – прийняття таких соціальних цінностей, які дозволять змінити українське суспільство. Враховуючи те, що цькування носить груповий та масовий характер, то і його подолання має носити комплексний характер. Тобто включати у себе не лише роботу з окремими дітьми (або – виключно з жертвами), але й – з колективами та суспільством у цілому.

Одним із найбільш ефективних способів профілактики булінгу є – груповий. Даний підхід має на меті зменшити застосування насилля дітьми у межах однієї групи. Цей підхід передбачає проведення групових акцій, під час яких дітям у ненав'язливій формі засуджуватимуться акти насилля взагалі, вказуватиметься до чого вони призводять.

Список використаних джерел:

1. Український інститут дослідження екстремізму – Стоп шкільний терор. Як зупинити дитяче насилля. – 2017. – 84 ст.
2. Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» // Відомості Верховної Ради України.